

Een blik terug in de tijd: 1909

Adresboeken kunnen ons inzicht geven in de tijd van toen. Het adresboek, gedateerd 1 april 1909, nodigde mij uit terug te blikken om te ontdekken hoe toen in de gemeente De Bilt een en ander geregeld was, bijvoorbeeld op bestuurlijk niveau. Ook de advertenties die in die gids staan geven een tijdsbeeld. Bedoeld adresboek werd samengesteld 'met toestemming van Heeren Burgemeester en Wethouders door een ambtenaar ter secretarie'. Dat adresboek is de bron van dit verhaal.

Het adresboek begint met de inhoudsopgave, gevolgd door een overzicht van de bevolking. Op 31 december 1908 telde de gemeente 4.082 zielen, zijnde 1.998 mannen en 2.084 vrouwen. De oppervlakte van de gemeente bedroeg 2.989,57 ha. Het overzicht van de bevolkingssamenstelling betreffende de jaren 1879 tot 1908 laat zien dat na 1880 de bevolking maar matig toenam. In 1896 liep de bevolking zelfs iets terug. Dat had te maken met het feit dat op 1 juli van dat jaar een gedeelte van de gemeente (het Vossegat) met 130 inwoners bij de stad Utrecht ging behoren. Na 1900 groeide de bevolking sneller, iets wat uiteraard te maken heeft met de realisatie van de villaparken. Tussen 1 januari 1900, toen De Bilt totaal 2.994 zielen telde, en 1 januari 1909 vond er een stijging plaats van ruim duizend zielen. Die stijging had niet alleen met een vestigingsoverschot te maken, maar ook met een geboorteoverschot.

Op bladzijde 9 kan men lezen dat De Bilt tot het 'Hoofd-kiesdistrict Breukelen' behoorde, een district dat totaal 5.607 kiezers telde. Er waren dus al eerder relaties met Breukelen, de plaats waar nu ons streekarchief gevestigd is. Het dagelijks bestuur van de gemeente bestond uit burgemeester H. Ph. baron van Heemstra, die op 1 augustus 1907 benoemd was. De heren M. van Marwijk Kooij en mr. J.E.W. Twiss waren wethouder, en gemeentesecretaris was de heer mr. A. Pronk van Hoogeveen. De gemeenteraad bestond uit de heren G.L. baron van Boetzelaer, P.N. Hoogland, jhr. mr. D. de Blocq van Haersma de With, M. van Marwijk Kooij, J.C. Gerlings, mr. J.E.W. Twiss en S. Floor.

Genoemde heren hadden daarnaast nog diverse functies. Zo waren baron Van Boetzelaer en de heer Pronk van Hoogeveen ook ambtenaren van de Burgerlijke Stand. Ze waren bovendien vertegenwoordigd in diverse besturen. Pronk van Hoogeveen was bovendien gemeenteontvanger.

Voor de plaatselijke belasting werd iedere ingezetene aangeslagen die meer dan f 500,- per jaar aan inkomen had. Van het meerdere moest 1 2/5% belasting worden betaald. Er moest toen ook al hondenbelasting betaald worden: Voor eerste klasse honden f 3,- per jaar, voor 2^e klasse, waaronder vielen waak- en trekhonden, f 1,50 per jaar.

Die belasting diende voor 31 mei van ieder jaar betaald te zijn. De Ontvanger der Directe Belastingen, Invoerrechten en Accijnzen zetelde in Zeist, maar hield op de laatste woensdag van elke maand 's morgens van 9 tot 12 uur zitting in de raadzaal van het gemeentehuis van De Bilt, dat in de huidige Dorpsstraat vanouds Steenstraat te vinden was.

Utrechtscheweg. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

Op bladzijde 12 kan men lezen dat dokter K.J. Lette was aangesteld als 'Gemeente-geneesheer'. Zijn adres was Utrechtscheweg 167. Men moet daarbij bedenken dat de huidige Dorpsstraat vanouds Steenstraat in die tijd officieel 'Utrechtscheweg' heette. Bij de aanduidingen op straatnaam werd echter dat deel van de 'Utrechtscheweg' als 'Dorpstraat' aangemerkt, zij het dat de daar gelegen panden wel hetzelfde huisnummer hadden.

Dokter K.J. Lette was als gemeentelijk geneesheer niet de enige arts in De Bilt. In de gemeente waren volgens het adresboek ook dr. J. Daams, dr. H.W. Melchior, dr. P. Verschoor en dr. H.K. Lette gevestigd. Er was ook een gemeentelijk ziekenfonds, dat onder toezicht stond van burgemeester en wethouders. Daarvan was J. Groenewegen voorzitter. Dr. K.J. Lette was als gemeentearts ook bij het ziekenfonds betrokken.

Behalve dokter Lette kan men onder het kopje 'Gemeentelijke Geneeskundige dienst' de naam van mej. J. Ankersmit - van Saarloos lezen die door de gemeente als verloskundige was aangesteld. De gemeentelijke keurmeester voor het vee was K.J. Poll uit Zeist. Er was zelfs een gemeentelijke aanplakker, te weten P.P.C. Kraaij. Onder het kopje 'Wijkverpleging' staat Mej. Zuster A.E. Meijer, die als adres had Burgemeester De Withstraat 22b.

Er waren in de toenmalige gemeente drie begraafplaatsen. Op zowel de 'Algemeene Begraafplaats', gelegen aan de 1^e Brandenburgerweg, als op de 'Bijzondere begraafplaats bij de Ned. Herv. kerk' was J. Kraaikamp doodgraver. Groefbidders waren S. Brouwer en B. van Reenen. Op de rooms-katholieke begraafplaats, die achter de St.

Michaëlkerk te vinden is, was A. Wessels doodgraver en stond J.J. Brinkhof te boek als groefbidder.

A. van Dulst, die de gemeentelijke deurwaarder was, was ook aangesteld als veldwachter. Hij werd geassisteerd door drie agenten van politie, zijnde J. Elberts, W. Velthuizen en W. van Nimwegen. Zij behoorden tot de 'Gemeentepolitie'.

Niet alleen de gemeentelijke diensten werden in de gemeentegids genoemd maar ook het college van

K.N.M.I..Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

curatoren van het K.N.M.I., de directeur en commissarissen van de 'Electriciteits - Maatschappij de Bilt' werden vermeld, alsmede die van de 'Naamlooze Vennootschap Biltsche Rijtuigfabriek, v/h Ingenhoes Buitenweg & Co.'. Onder het kopje 'N.V. Fabriek van Instrumenten en Electriche apparaten "Inventa"' staat niets vermeld maar in de namenlijst op bladzijde 42 staat wel een advertentie waarvan de tekst luidt: 'Fabriek van Instrumenten en Elektrische Apparaten "Inventa" – Station De Bilt. Inrichting voor experimenteel onderzoek van uitvindingen. – Elektrotechnisch Laboratorium. Ontijzerings-inrichting. – Elektrische verwarmingstoestellen. – Bliksem-afleiders.'

Een officieel adres staat er niet bij genoemd. De fabriek was nog maar net opgericht. Het bewijs van voltooiing betreffende de twee fabrieksgebouwen werd op 23 maart 1908 afgegeven. Het pand kreeg als adres Leijenseweg 101. In 2011 zijn bedoelde gebouwen afgebroken. Daar zal woningbouw worden gerealiseerd.

De ons inmiddels bekende namen van mr. J.E.W. Twiss, G.L. baron van Boetzelaer en M. van Marwijk Kooij staan eveneens vermeld onder het kopje 'Waterschap. Biltsche en Zeister Grift'. De twee eerst genoemden staan ook nog bij 'Armencommissie'. Ook van de

'Nieuwjaarcommissie' maakten ze deel uit, evenals van het 'Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde, afd. de Bilt - Maartensdijk'. De heer S. Floor maakte niet alleen deel uit van het hiervoor genoemde genootschap maar hij was ook lid van de 'Nieuwjaarcommissie'. Tevens was hij de vicevoorzitter van de 'Associatie tot Stationeering van een Dekhengst'. U zult het met me eens zijn dat genoemde heren ongetwijfeld vaak moesten vergaderen en hun agenda goed op orde moesten houden.

Onder het kopje 'Eeredienst' wordt op bladzijde 18 Ch. Inzonides genoemd als predikant van de 'Nederduitsch Hervormde Kerk', de kerk die we nu als Dorpskerk aanduiden. Ook werden in de gids de kerkvoogden genoemd, zijnde G.H.L. baron van Boetzelaer, F.H. Wilking en St. Floor. De Gereformeerde Kerk had kennelijk geen vaste predikant. Als ouderlingen van die kerk staan vermeld D. Mellink, J.L. van Rheenen en G. de Roos en als diakenen L. Bosch, P. Massink en J. Velthuis. De gereformeerden kerkten in die tijd in de eenvoudige zaalkerk die in 1901 in de Nieuwstraat was gebouwd.

In de 'Rooms-Katholieke Kerk' was J.A.W. Harbers pastoor. Die was eveneens voorzitter van het kerkbestuur, daarbij geassisteerd door secretaris J. Groen en penningmeester P.B. Sandkuilj.

*Rooms Katholieke Kerk - Kerklaan.
Ansichtkaart uit de collectie van de
Historische Kring D'Oude School.*

In de gemeentegids werden uiteraard ook de onderwijsinstellingen vermeld. Onder het kopje 'Inrichtingen voor Onderwijs' werd als eerste de 'Commissie tot wering van schoolverzuim' vermeld, waarvan de al vaak genoemde mr. A. Pronk van Hoogeveen secretaris was. Voorzitter was G. van Heerde. Van de 'Openbare Lagere School' was G. van Heerde eveneens voorzitter. Dat was de school die gebouwd was in de toenmalige Tuinstraat, nu Jasmijnstraat geheten.

E. van Zoest werd in de gids aangeduid als '1^e Onderw. met verpl. Hoofdacte'. Achter de naam van F.N. Koudijs staat '2^e Onderw. met verpl. Hoofdacte'. De school telde nog enkele leerkrachten, waaronder Mej. H.H. van Demmeltraadt die te boek stond als 'onderwijzeres nuttige handwerken'.

Ook werden de 'Teekencursus' en de 'Chr. Naaivereeniging' in de gids vermeld. Van de laatste was mej. Zuster A.E. Meijer hoofd. Haar naam zijn we ook al tegengekomen onder het kopje 'Wijkverpleging'.

Behalve de naaivereeniging was er ook nog een 'Naaischool' waarvan mej. M.W. Bos hoofd was.

Van het bestuur van de 'Vereeniging de bewaarschool' maakten diverse adellijke dames deel uit, zoals onder andere douairière J. Steengracht van Oostcapelle, mevr. H.W. de Blocq van Haersma de With - van Naamen, mevr. M.S. Twiss - Aubin, en mevr. F.A. Radermacher Schorer van Nieuwerkerke - Roijaards. G.H.L. baron van Boetzelaer was de voorzitter. Deze bewaarschool was en is nog te vinden in de Burgemeester De Withstraat op de hoek van de huidige Tuinstraat. Het oudste gedeelte van die school dateert uit 1873. In 1895 werd het pand aan de achterkant vergroot.

Villa Renata en Villa Orta. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

Op de bladzijden 21-23 van de gids kan men de dienstregeling vinden betreffende 'Posterijen en Telegrafie'. De namen van de directeur (H. Baptist), de klerk en de brieven- en telegrambestellers staan vermeld. Opmerkelijk is dat bij de openingstijden niet alleen de plaatselijke tijd werd genoemd maar ook de Greenwich tijd. Bij het 'Hulppostkantoor de Bilt-Station' was W.C. van Rossum in dienst als brievegaarder en T. Withaar als postbode. Dat hulppostkantoor was te vinden op het Emmaplein. In opdracht van de directie van de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij was

daar een hulppostkantoor met woning gebouwd. Het pand werd in oktober 1906 opgeleverd. De villawijk ten zuiden van het station, in de gids 'Park Vogelenzang' genoemd, ging steeds meer zielen tellen. Er waren ook daar dus dergelijke voorzieningen nodig.

Behalve een post- en telegraafkantoor was er in De Bilt ook het 'Centraal Telefoon-Bureau', dat blijkens het adresboek gevestigd was in de 'Dorpstraat' op nummer 100. D.J. Radix, winkelier, was de telefonist. Het bureau was geopend op werkdagen van 's morgens acht tot 's avonds acht uur en

op zon- en feestdagen kon men terecht 's middags van twaalf tot een uur. Er waren circa veertig abonnees die aangesloten waren bij de 'Ned. Bell Telefoon-Maatschappij'. Het kantoor van de firma Blas & Groenewegen had blijkens de gids nummer 7. G.H.L. baron Van Boetzelaer, die op Houdringe woonachtig was, had nummer 10 en nummer 16 was het nummer van G.L. baron Van Boetzelaer die woonde in Villa Orta, gelegen in het Kloosterpark.

Uiteraard was de 'Rijtuigfabriek Buitenweg, v/h Ingenhoes' aangesloten, alsmede het K.N.M.I. en natuurlijk de bekende horecagelegenheden van die tijd: hotel Poll (nummer 4) en hotel Nas (nummer 12). K. Oostergetel was de toenmalige uitbater van hotel Nas. Het telefoonnummer van het gemeentehuis was 29. Onder dat nummer was ook veldwachter A. van Dulst bereikbaar. En uiteraard staat telefonist D.J. Radix in bedoelde lijst vermeld. Die had nummer 20.

Er bleken anno 1909 diverse muziek- en zangverenigingen in de gemeente te zijn. De 'HoogWelGeb. Vrouwe Douairière Steengracht van Oostcapelle geb. Gravin Schimmelpenninck' was beschermvrouwe van het 'Biltsche Fanfarekorps'. Bij de 'Commissie van Toezicht' van die vereniging

komen we ook weer de naam van mr. A. Pronk van Hoogeveen tegen. Bovendien staat de naam van W.F.M. Bootz vermeld, distillateur wonende in Villa Maryland, gelegen aan de Soestdijkseweg Zuid op nummer 13. De heer Bootz was ook penningmeester van de 'Oranjevereniging'. Hij zal de oranjebitter wel geleverd hebben die op Koninginnedag vaak gedronken werd en wordt.

Villa Maryland. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

Een andere vereniging, die dus ook al in 1909 bestond, was 'Zang veredelt'. Daarnaast bestond de 'Biltsche Mannenzang' en de toneelvereniging 'Onderling Kunstgenot'. Onder het kopje 'Muziek en Tooneel' werd ook de 'Jongelingsvereniging op Gereformeerden Grondslag Weest eensgezind onder Elkander' genoemd. Onder het kopje 'Sport' staat alleen de 'Biltsche Voetbalclub B.V.C.' vermeld.

Ook zijn er diverse 'Lees-inrichtingen'. De 'Biltsche Volksbibliotheek' was gevestigd in de Torenstraat op nummer 4. De 'Leesbibliotheek J. van Bodegraven' had officieel als adres Utrechtscheweg 90, maar was dus te vinden in de Dorpsstraat vanouds Steenstraat. En dan was er blijkens de gids in 1909 ook nog een 'Leesgezelschap' waarvan J.S. Göbel als voorzitter genoemd werd en E. van Zoest als secretaris-penningmeester stond vermeld.

De Biltsche Courant verscheen in 1909 twee maal per week. Het was geen gratis krant. De abonnementsprijs bedroeg f 1.30 per half jaar. De uitgever was H.J. Kwint uit Maartensdijk. Behalve de namen van de bestuurders van de 'Antirevolutionaire Kiesvereniging' staan ook de leden van de 'Commissie ter verstrekking van onderdak en warme koffie aan behoeftige en ver af wonende schoolkinderen in het Middaguur en gedurende de Wintermaanden' vermeld. Ook daarbij komen we weer de naam van Pronk van Hoogeveen tegen, en ook die van G. van Heerde. Ook komt de naam Pronk van Hoogeveen voor als voorzitter van de 'Biltsche IJclub', die wonderlijk genoeg niet onder het kopje 'Sport' vermeld staat. Bij de 'Sociëteit-vereeninging "het Rooster"' komen we de ons inmiddels ook bekende W.F.M.

Bootz als secretaris tegen. Als laatste wordt de 'Loterijvereniging Fortuna' genoemd. Daarbij staan de namen van de president, de secretaris en de penningmeester, zijnde E. Verschuur, A. van Soest en D. Koome.

Op bladzijde 29 begint de 'Naamlijst der Ingezetenen' in alfabetische volgorde. Die lijst wordt gevolgd door een 'Naamlijst van Ingezetenen, gerangschikt volgens Straten en Wegen'. Ook is er in de gids nog een lijst waarop de 'Namen van Huizingen, Villa's, Buitenverblijven, Hotels, enz. enz.' te vinden zijn. Die begint op bladzijde 77 met o.a. de vermelding van Oostbroek waar Mevr. de wed. Roijaards v.d. Ham toen woonachtig was.

Huize Oostbroek. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

Op Vollenhoven woonde Mevr. de wed. Kluppel en op Beerschoten was Douairière Steengracht van Oostcapelle,

geb. Gravin Schimmelpenninck woonachtig. 'Houtringe' werd bewoond door G.H.L. baron van Boetzelaer en in het huidige gemeentehuis 'Jagtlust' woonde W.H. Verloop, die volgens de namenlijst fabrikant was.

Onder elke bladzijde van de gids uit 1909 staat steeds dezelfde advertentie, een advertentie van 'Maison Janssen', een zaak gelegen in Utrecht langs de Oude Gracht vlak bij de Bezembrug. Men wilde kennelijk ook in de gemeente De Bilt klanten trekken. Men verkocht volgens de advertentie: 'Chapeaux pour Dames et Fillettes dernière Creation.' Zou die advertentie ook zo veelvuldig in de gids

gestaan hebben als Bilthoven, toen nog De Bilt Station genoemd, nog niet tot ontwikkeling begon te komen? Ik betwijfel het. Men hoopte waarschijnlijk onder de bewoners van de nieuw gebouwde villa's klanten te winnen. Die konden immers met de trein gemakkelijk de Utrechtse binnenstad bereiken.

Tussen de namen van de ingezetenen staan diverse advertenties. Zo staat er op bladzijde 29 een advertentie van A. Appeldoorn, wonende aan de 'Soestdijkscheweg no. 39, De Bilt'. Appeldoorn vervoerde alle 'MATERIALEN, VERHUIZINGEN, ENZ. zoowel in als naar buiten de gemeente'.

Utrechtseweg. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

Op bladzijde 31 vinden we een advertentie van 'J. van Bodegraven Boekhandel = Handelsdrukkerij en Boekbinderij'. Blijkens die advertentie was er op zijn adres, 'Utrechtscheweg (Dorpstraat) 90 DE BILT' een 'Leesbibliotheek' te vinden. Ook was het een agentschap betreffende 'Algemeen Handelsblad, Telegraaf, Onze Tuinen en Utrechtsche Courant'.

Op bladzijde 34 staat een advertentie van D. Cole, Pikeur, die als adres heeft Utrechtscheweg 122. De tekst luidt: 'COLE's Liniment. Een zeker werkend middel voor paarden en vee ter versterking der spieren, enz. Ook geschikt voor het versterken der spieren en vermindering der rheumatische pijnen bij menschen.' Het middel zou blijkens de advertentie ook gebruikt worden 'op alle voorname stallen. Onder andere den stal van H.M. de Koningin-Moeder'. Bovendien is te lezen dat D. Cole zich rangschikt onder de voornaamste zadelmakers.

Op bladzijde 40 is te lezen dat architect G.H. van der Haar bouwterrein te koop had in villapark 'de Biltse Duinen', volgens de tekst gelegen 'onmiddellijk aan het Station De Bilt, 10 minuten sporens van Utrecht.' Van der Haar woonde zelf volgens de advertentie in Villa Margarethe in De Bilt.

Tegenwoordig zouden we zeggen dat hij in Bilthoven woonde, want bedoelde

villa is gelegen langs de Soestdijkseweg zuid en had toen als huisnummer 83 (dat is nu nummer 253).

Op bladzijde 43 staat een advertentie van B. Jansen die in de Burgemeester de Withstraat op nummer 21 'Kruideniers = en Grutterswaren' verkocht. Bovendien handelde hij in brandstoffen. De bestellingen werden aan huis bezorgd zonder verhoging van de prijs.

Ook een voor De Bilt bekende naam is Van de Kuil. Op bladzijde 45 staat een advertentie van 'H. VAN DE KUIL, Hessenweg No. 47. Bode van de Bilt op Utrecht.' De bodedienst vertrok dagelijks om 12 uur 'van de Bilt' en om half zes uit Utrecht.

De advertentie van de Firma T. Meijer, die als adres Utrechtscheweg 99 opgaf, staat op bladzijde 48. Behalve 'Timmerlieden en Metselaars' noemde de firma zich 'Schatters van roerende en onroerende goederen'.

Op bladzijde 49 staat een advertentie van W. van Nimwegen, Nieuwstraat 8, die handelde in brandstoffen en aardappelen. Ook de bestellingen bij Van Nimwegen gedaan, werden zonder prijsverhoging thuisbezorgd.

Op dezelfde bladzijde staat de advertentie van 'Hôtel-Café-Restaurant Oostergetel v/h. NAS – DE BILT'. Die advertentie maakte duidelijk dat het hotel al elektrisch verlicht werd. Er

Hotel Nas. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

was ruime stalling en Oostergetel was telefonisch bereikbaar. De advertentie van 'Hôtel-Café-Restaurant "Poll"' staat op bladzijde 50. Dat hotel werd gerund door A.E. Petri en was volgens de advertentie 'Geheel nieuw ingericht en voorzien van Electricisch Licht'. Het hotel had een 'Grote tuin met veranda', bood 'Stalling voor Automobielen' en had een 'Uitstekende keuken'. De pensionsprijs bedroeg 'f 3, - en hooger'. Tegenover Poll was de winkel van D.J. Radix te vinden die officieel als adres had 'Utrechtscheweg 100', maar in zijn advertentie 'D.J. Radix - Dorpstraat - De Bilt' liet zetten. Hij noemde zich 'Handel in Koloniale en Grutterswaren, Comestibles en Fijne Vleeschwaren'. Bovendien bleek hij volgens de advertentie 'ROOMBOTER uit de Roomboterfabriek Amerongen' te verkopen. Deze mijnheer Radix hebben

Hotel Poll. Ansichtkaart uit de collectie van de Historische Kring D'Oude School.

we ook al leren kennen als officieel benoemde telefonist. Het was dus een druk baasje. Op bladzijde 54 staat in grote letters een advertentie van Otto Schulz, tuinarchitect die toen in het Kloosterpark in De Bilt woonde. Schulz heeft in De Bilt en Bilthoven veel tuinen en parken aangelegd. Op bladzijde 56 wordt in de advertentie van het café van Frans Steinnagel, café 'De Huzaar', waarvan als adres 'Dorpstraat 112' staat vermeld, gewezen op de 'Prompte en nette bediening'. Ook de sigarenfabrikant B. van Vliet liet een advertentie in de gids plaatsen. Die is te vinden op bladzijde 58. Het adres was: 'Utrechtscheweg (Dorpstraat 113) De Bilt'. Van Vliet was niet alleen sigarenfabrikant maar handelde volgens de advertentie ook in sigaren, sigaretten en tabak. De laatste advertentie staat op bladzijde

60. Het betreft een advertentie van de 'Electrotechnische Fabriek' van C.E. Wolff uit Maarssen die kennelijk toen een filiaal had aan de Burgemeester de Withstraat in De Bilt. Men kon 'complete elektrische installaties voor licht en kracht' leveren, alsmede 'bliksemafleiders, telefoons, schellen, enz.'

Tussen de lijst die op straatnaam gerangschikt is en de lijst gerangschikt op huisnamen staan geen advertenties meer. Wel prijkt onder elke bladzijde de advertentie van 'Maison Janssen'. Naar mijn mening geven de advertenties stof tot nadenken. Elektriciteit was in 1909 nog een betrekkelijk nieuw fenomeen, waarvoor nog veel klanten te winnen waren. Pas op 4 augustus 1905 was het bewijs van voltooiing afgegeven betreffende de bouw van de elektrische centrale met woning, gelegen in de Nieuwstraat.

Volgens de advertenties stond service hoog in het vaandel: men bezorgde nog veel aan huis. Er staan in de gids uit 1909 nog geen advertenties van bedrijven die in Bilthoven gevestigd waren. Daarvoor was de pas gerealiseerde villawijk nog te klein. De meeste winkels werden kort daarna gerealiseerd. Voor de villabewoners lag het dorp De Bilt tamelijk ver weg. Men kon met de trein makkelijker naar Utrecht. De Utrechtse

hoedenwinkel 'Maison Janssen' die zoveel advertenties liet plaatsen in de gids zal mede daarom wel de nieuwe bewoners van Park Vogelzang in gedachten gehad hebben.

Ook hebben we kunnen constateren dat in 1909 de bestuurlijke functies veelal in handen waren van een kleine groep elitaire heren. De adellijke dames mochten zich met de kleuterschool bezig houden en zullen zich ook wel via de kerken met liefdadigheid hebben bemoeid.

De gemeentegids uit 1909 geeft een aardig tijdsbeeld. Ik zal voor u eens naspeuren hoe een en ander rond 1928 geregeld was. Dan is Bilthoven al een respectabel dorp waar behalve winkels ook scholen, kerken en horecagelegenheden te vinden zijn.

Bronnen:

- Adresboek voor de Gemeente DE BILT, 1909
- Inventarisatie van Bouwaanvragen bij de gemeente De Bilt, 1895-1913, Haan, Lies en Heijden Jan van der, Historische Kring D'Oude School De Bilt, april 1995
- De Bilt Geschiedenis en Architectuur, Broekhoven, Sabine en Barends Sonja, uitgeverij Kerckebosch BV – Zeist 1995